

The background image shows a dark, industrial-style interior with a complex metal structure. A white, mannequin-like figure stands on a pedestal in the center-right. The lighting is dramatic, with some lights visible on the ceiling.

Práce na budoucnosti Work on the Future

Pavla Sceranková
Dušan Zahoranský
Václav Janoščík
David Fesl

Vydáno k výstavě / Published for exhibition:
Práce na budoucnosti / Work on the Future

Pavla Sceranková & Dušan Zahoranský

Fait Gallery, Brno, CZ
5. 6. — 17. 8. 2019

Kurátor / Curator:
Václav Janoščík

Architekt výstavy / Exhibition architect:
David Fesl

© Fait Gallery, 2019
text © Václav Janoščík, 2019
foto © Martin Polák, 2019
ISBN 978-80-270-6029-0

**Dělat, mluvit,
myslet,
odpočívát**

**Umění
a práce na
budoucnosti**

**Václav
Janoščík**

Dlouho jako by se mohlo zdát, že všechno je, jak má být. Starý svět ideologií byl poražen. Životní standardy, HDP, stejně jako dluhy rostly bez obav o další vývoj. Speciálně ve střední a východní Evropě se mohlo zdát, že problémy necháváme za sebou, v dějinách,¹ zatímco se vydáváme na jedinou správnou cestu do budoucnosti spojovanou s liberální demokracií, ale stejně tak kapitalismem a konzumem.

Jedněmi z pilířů nové éry přitom byly důraz a naděje v práci a komunikaci. Člověk současnosti měl být přizpůsobivý a příčinnivý, sebevědomý a ve spojení s celým světem. Měl si prací nejen vydělávat, ale také se s ní identifikovat, žít skrze ni. Na druhé straně to byl internet a nejnovější komunikační platformy, které slibovaly demokratizovat společenské vztahy, nabídnout svobodný prostor sebevyjádření.

Po této liberální éře (1990–2015) se však na naleštěném povrchu západního světa začaly objevovat praskliny a pochyby. Po konjunktuře přišla hluboká krize, po liberálním konsensu se objevily vlny populismu, po vítání globalizace, nebo dokonce multikulturalismu přišel návrat konzervatismu, izolace, nacionalismu, nebo dokonce xenofobie.

Především ale stojíme tváří v tvář novým výzvám. V první řadě jde o klimatickou změnu, ale také o procesy automatizace a automatizace nejen výrobních vztahů, ale společnosti jako celku. Můžeme pokračovat takřka neregulovanou mocí korporací, konzumem a jeho dopadem na životní prostředí i homogenizací našich kultur.

Myslím, že je nutné se vrátit k základním věcem, které se týkají nás jako lidí. A to i přesto, že právě antropocentrismus je jádrem značné části našich dnešních problémů. Zdá se mi navíc, že jsou to právě práce a komunikace, které si zaslouží největší pozornost.

1] Odtud i teze o konci dějin Francise Fukuyamy. Fukuyama, Francis. The End of History?. *The National Interest*. 1989, č. 16, s. 3–18.

Pán a rab (Hegel)

Jedním z nejdiskutovanějších filmů současnosti je snímek *Roma* Alfonsa Cuaróna. V autobiograficky laděném vyprávění sledujeme příběh služebné, její vztah s dětmi, problémy v domácnosti i s osobním životem, ale hlavně nikdy nekončící práci a starost o celou rodinu. Film tak není jen poctou Cuarónově chůvě, ale vypovídá také o práci a společenské (ne)rovnosti. V určitém smyslu postava Cleo a její vztah s rodinou dokonce odpovídá tomu, co Hegel označuje jako dialektiku pána a raba, která je jednou z nejznámějších pasáží jeho klíčové knihy *Fenomenologie ducha*.²

V Hegelově vyprávění se lidé a jejich potřeby střetávají. Představte si, že existují dva lidé, kteří soupeří o tentýž předmět. Já i ten druhý usilujeme o naplnění našich potřeb, které jsou v konfliktu. Jeden z nás je ochoten zápasit na život a na smrt a prosadí si svoji vůli, stává se pánem. Druhý ustoupí, je nucen uznat moc druhého, stává se rabem.

Zatímco pán nemusí nic dělat a nechává se obsluhovat, je to právě rab, který vykonává práci. Ale tím má zároveň, na rozdíl od pána, kontakt se světem. Pán je od svých podmínek odštěpen, protože mezi ně a sebe vsunul raba. Naopak rab skrze práci zůstává v kontaktu nejen se světem, ale i se svým lidstvím.

Hegel totiž definuje lidství jako jistou nechuť smířit se se svými podmínkami. Musíme je naopak přetvářet, konfrontovat se s nimi – a to právě prací. V tomto ohledu se práce stává kontaktem se skutečností, možnost ji měnit znamená v silném slova smyslu „něco dělat“.

Klíčové přitom je, že východiskem není nějaká jednoduchá, pozitivní příležitost (pána), ale naopak odcizené, negativní podmínky (raba). Právě dnes se přitom otevírá možnost chápat kumulaci našich dnešních problémů jako východisko k (politickému) jednání i umění. K rozvíjení něčeho, co můžeme nazvat imaginace dystopie.³

To rozhodně není něco, co by sedělo Cuarónovu filmu *Roma* (2018). Koneckonců snímek vyvolal právě tento druh kritiky z politické perspektivy,⁴ která jej považuje nikoli za poctu laskavosti služebné, ale spíš za ukázkou bezvýchodnosti jejích nesvobodných podmínek.

Ale i v tomto filmu můžeme hledat práci, její vztah ke smyslu nebo budoucnosti. Minimálně skrze vztah k dětem a samotnému Cuarónovi. Zatímco rodiče, a vlastně všichni muži, jsou ve filmu neschopní (postavit se životu a věnovat se dětem), je to právě

Cleo, která svou silou a laskavostí reprodukuje určitou citlivost a hodnoty.

I toto je legitimní chápání práce, která nemusí být založená na politické perspektivě či třídním vědomí. Ale jde o práci, kterou vnímáme jako smysluplnou, byť nás vřazuje do určité sociální hierarchie. Taková práce nás činí citlivějšími a snad i ohleduplnějšími bytostmi skrze tak základní věci jako je péče, trpělivost, pokora, ale i jisté sebezapření nebo sebe-pochybování.

2] Hegel, G. W. F. *Fenomenologie Ducha*. Praha: OIKOYMENH, 2018.

3] Magid, Václav. *Ztráta času. Podmínky Nemožnosti II/VII*. Praha: Nadace pro současné umění, 2018.

4] Žižek, Slavoj. Film *Roma* je vychvalován z naprosto scestných důvodů. *A2larm* [online]. [cit. 2. 3. 2019]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2019/03/film-roma-je-vychvalovan-z-naprosto-zcestnych-duvodu/>

Konzum, práce a umění

Přesto je nutné si přiznat, že Hegelova situace pána a raba dnes nefunguje. Zatímco ještě za jeho života na počátku 19. století bylo možné identifikovat ty, kteří vládou, a ty, kteří jsou využíváni (a mají tedy potenciál k proměně podmínek, k revoluci), pak dnes se podmínky radikálně liší. Jako bychom byli (alespoň my Evropané) v obou pozicích zároveň.⁵ Můžeme si užívat pozice pána a kupovat levné zboží, jehož cenu platí minimálně ohodnocení pracovníci a suroviny ze třetího světa.

Ale zároveň jsme i my v rámci našich relativně pohodlných životů vykořisťováni systémem času 24/7, flexibilními úvazky, neustálou sebe prezentací, tlakem na přizpůsobivost i osobní nasazení. Zatímco tato situace nás potenciálně motivuje jednat, uživatelská a konzumní povaha našich životů nás ukolébává.

Tato situace tak více než dřív proplétá práci s dalšími problémy – ať už jde o její automatizaci, či naopak fetišizaci, nebo její propojení s naším já a s politikou identit. (Viz například problémy „nepřizpůsobivých“ a nepracujících, tedy těch, kteří v očích většiny mají snížený status, protože „selhávají“ při naplňování ideálu zaměstnaného, slušného občana nebo přímo workoholika.) Práce, to co dělám, je jednoduše propletená s já, s tím, kým jsem.

To nás motivuje a nutí neustále se vracet k práci, ale mimo její ekonomický aspekt. Vracet se k práci jako aktivitě, která nám dává smysl, skrze kterou se zapojujeme do budování sdíleného světa. To však předpokládá, že cítíme nejen spojitosti mezi naší prací a světem, ale také vnímáme svět jako společný, orientovaný kolem určitých hodnot, které můžeme sdílet a podílet se na nich skrze práci.

Naopak (moderní) umění bývá vnímáno jako autonomní, svobodné vůči světu každodennosti a práce. Zatímco zaměstnání chápeme „jenom jako práci“, umění vnímáme mnohem více skrze výsledek, popřípadě hodnoty, na které poukazuje, než jako pracovní proces. A naopak, zatímco umění chápeme jako pouhou „kulturu“, většinou nevnímáme, kolik práce je k němu potřeba a do jaké míry je to práce a její prostředí, které utváří naši kulturu (viz například manažerializace, nebo vliv open officu na mezilidské vztahy).

Práce a jednání (Arendt)

Kromě určité obhajoby práce, nebo spíše znovunalézání jejího smyslu, je samozřejmě možné chápat celý koncept cyklické a výdělečné činnosti jako negativní nebo znesvobodňující. Právě tímto směrem argumentuje Hannah Arendt, která nabízí další z těch úplně nejdůležitějších koncepcí práce v západní filosofii ve své monografii *Vita Activa*.⁶ Rozlišuje zde tři nezákladnější lidské aktivity – práci, zhotovování a jednání.

Práce je zde definovaná jako cyklická činnost obstarávání životních nutností. Naopak zhotovování znamená přetváření našeho světa a zabydlování se v něm. Až poslední aktivita, jednání a řeč, odpovídá lidské individualitě a pluralitě, vyjadřuje naší jedinečnost.⁷

V historické perspektivě pak Arendt ukazuje, jak jednání odpovídá ideálu antického člověka – *zoon politikon*. Zhotovování je pak činností novověkého vynálezce, inženýra – *homo faber*. Práce je potom osudem moderního, současného člověka – *animal laborans*.

Zatímco tedy antická řecká polis je podle Arendt uzpůsobena lidskému *jednání a řeči*, pak se postupem historie stává naší nejdůležitější činností *zhotovování*, až nakonec vyhrává práce jako klíčová aktivita identifikující moderního člověka. Hannah Arendt tak tvrdí, že je nutné se vzepřít cyklickému světu práce a obstarávání a vrátit se k politice chápané jako co možná nejsvobodnější prostor pro sebevyjádření skrze jednání a řeč.

Komunikace tedy není něco, co bychom využívali jako již existující bytosti, ale naopak to, co nás vůbec dělá tím, kým jsme. Teprve skrze druhé, jejich vnímání, pocity či interpretace se stávám člověkem, bytostí existující vždy také ve sféře veřejnosti. Mezi mnou a tebou se vytváří zpětnovazebná smyčka. Stávám se sám sebou teprve skrze tvoji perspektivu a naopak.

Nakonec ale Arendt, v návaznosti na Aristotela, uzavírá knihu jakýmsi úkrokem. Nejde jí totiž jen o samotný činný život – *vita activa* – ale také o jiné lidské schopnosti, mezi kterými vyzdvihuje možnost myslet – *vita contemplativa*. Zatímco společenské a veřejné naplnění sledujeme, když můžeme otevřeně jednat a mluvit mezi dalšími lidmi, svoji nejnítěrnější lidskou kvalitu otevíráme teprve tehdy, když jsme sami a přemýšlíme.⁸

6] Arendt, Hannah. *Vita Activa*. Praha: OIKOYMENH, 2009.

7] *Ibid.*, s. 15.

8] *Ibid.*

Umění a myšlení

Umění, byť ve velmi proměnlivé míře, obsahuje všechny tyto tři momenty – práci, komunikaci i myšlení. Nejenom že vyžaduje jistou práci, ale samo se vymezuje vůči podmínkám, experimentuje s prací a materiálem. Také vyžaduje jisté spojení, byť může jít o zcela jiné způsoby komunikace než předávání představ či významů. Zároveň, i kdyby bylo sebejednodušší nebo zcela automatizované, umění vyžaduje i myšlení, minimálně ve smyslu strategického rozhodnutí umění vytvářet nebo naopak vstřebávat.

O něco přesněji můžeme tyto tři roviny rozlišit spolu s Luisem Camnitzerem na vytváření, oceňování a myšlení umění (*art fabrication, art appreciation, art thinking*).⁹ Pro Camnitzera je klíčové, že když používáme slovo umění, jeho obsahem nemůže být pouze umělecké dílo, či proces tvorby díla. Je nutné přiznat, že je v něm obsažena také schopnost vnímat něco takového jako umění, vyvinout k němu určitou citlivost i péči. A nakonec jde také o to, umět tuto starostlivost rozvinout a artikulovat do něčeho, čemu, byť velmi neurčitě, říkáme myšlení.

Umělecká práce Pavly Scerankové a Dušana Zahoranského je zajímavá právě v tom ohledu, v jakém věnuje pozornost všem těmto složkám umění. Nejde jen o tematickou souvislost – např. setrvalý zájem Pavly Scerankové o možnosti lidské činnosti a práce, nebo obsese Dušana Zahoranského s (ne)fungováním mezi-lidské komunikace. Jednotlivá díla a projekty strhávají naši pozornost od samotných objektů k dalším činnostem a časovým smyčkám.

Na výstavě *Práce na budoucnosti* si můžeme všimnout například visícího tkalcovského stavu (*Ilja*), který může odkazovat nejen k původnímu manufakturnímu využití budovy Fait Gallery, ale především k práci, která se děje vždy uvnitř určitého systému, tkaniva sociálních vztahů, uvnitř smyčky práce a odpočinku formulované Hannah Arendt.

Také projektu ve formě plastelínových figurek (*Klára*), které vytvořili žáci Základní umělecké školy v Hradci Králové. Jejich práce zdůrazňuje svůj materiální rozměr. Potýkání se s vnějším světem, které je blízké Hegelově chápání práce a jejího potenciálu formovat svět i nás samotné.

Dušan Zahoranský pak věnuje pozornost kancelářskému pracovnímu prostředí (*Libor*), ale také chybám v komunikaci (*Dušan*), matici digitálního písma (*Mirek a Kateřina*), filmům,

které zkrátil o minutu a znovu nahrál na server uloz.to (*Artur*), nebo falešným telefonátům (*Mária*). Spíše než možnosti komunikace ho zajímá její nedokonalost, přetržitost a nestálost.

V díle obou autorů je navíc právě onen kontemplativní prvek. Nejde zde o jakoukoli formální, materiální nebo řemeslnou hru. Vnímání jednotlivých děl i výstavy jako celku je podřízeno určitému způsobu myšlení, naladění se, jistému času, který spojujeme se základními lidskými činnostmi práce a komunikace.

Umění a blízkost

Snad někdy dávno v historii jsme mohli umění vyhledávat proto, že nám působilo pocity slasti a uspokojení, zprostředkovávalo nám krásu a další hodnoty a hlavně nás zabydlovalo ve světě. Minimálně od expresionismu, futurismu či obecněji avantgardy se umění snaží naopak konfrontovat se společenskými problémy, roznécovat myšlenky a znejistit naše běžné představy o světě.

Původní funkce umění (např. tvorba obrazů, ale také politika identit) přebírala moderní média a populární kultura. Naopak umění se až nebezpečně přiblížilo filosofii nebo společenské kritice, a to nepochybně ke svému neprospěchu co se týče popularity. To ale v žádném případě neznamená, že by nemohlo pracovat s krásou, nebo vyvolávat štěstí a podobné pocity. Naopak v posledních letech, po dlouholeté dominanci postkonceptuálního umění, jsme svědky obnoveného zájmu o afektivní, emocionální, nebo materiální tendence v současném přístupu.¹⁰

Právě to mě na umění (kromě samotné spolu-práce a konfrontace s lidmi, materiály, místy a problémy) nejspíš zajímá nejvíc. Jakým způsobem může umění působit. Ale nejde už o působení „na dálku“, v (estetickém, nebo konceptuálním) odstupu. Jde mi naopak o velmi přímé působení, jakoby dotykem. Umění, které chce nebýt jen uměním. Chce přerůst do něčeho bližšího a snad i tělesnějšího.

Působení, a to nejenom v umění, se dnes ale neděje jen tak, bez složité historie, systému zprostředkování, strategických rozhodnutí a mediálních vlivů. Krása ale i vize a představy v umění nejsou něčím jednoznačným či neproblematickým. Minimálně v rámci dějin umění se k nim znovu vracíme, po éře konceptuálního nebo třeba institucionálně kritického umění. Podobně jako ve filosofii se vracíme po všelijakých poststrukturalismech a postmodernismech zpět – k problému bytí, materiálu či afektu.

10] Viz např.: Novotný, Michal. The Emo-Romantic Turn. *Mousse* [online]. 2018 [cit. 2. 3. 2019]. Dostupné z: <http://moussemagazine.it/emo-romantic-turn-michal-novotny-2018/>
Oprea, Marina. Performing New Sincerity in the Czech Republic. *Revista Arta* [online]. 2018 [cit. 2. 3. 2019]. Dostupné z: <http://revistaarta.ro/en/performing-new-sincerity-in-the-czech-republic/>

Štěstí a práce

To, co mě ale opravdu zajímá, to, co dnes všechny tyto problémy znovu otevírá, je problém štěstí. Rozhodně nejde jen o radost nebo potěšení. Dokonce naopak, jsou všechny ty reklamy slibující hebkou pokožku, čisté prádlo, kvalitní espresso z kapsle a spokojený život opravdu tím, co chci? Dokážu takové štěstí sdílet? A lze takové sdílení navodit na sociálních sítích, nebo díky pocitu všudypřítomnosti sítí a médií? Hlavně ale – cítím uspokojení ze své práce? Dokážu se identifikovat se svým okolím nebo naší společností?

Souvislost se současnými společenskými problémy, ale na druhé straně i s uměním se sama nabízí. Přestože štěstí bylo předmětem diskusí a společenským i individuálním cílem nejspíše vždy, zdá se, že je to teprve dnes, kdy se štěstí stává celospolečenským problémem, bohužel svázaným s tzv. životním standardem, růstem HDP, konzumní kulturou, nebo přímo komoditní formou.

Není třeba komplikovaných filosofických odboček k libidinální ekonomii (Gilles Deleuze a Félix Guattari, Jean-François Lyotard, Jean Baudrillard), abychom si uvědomili, že náš přítomný ekonomický řád živí a reprodukuje naši touhu po štěstí ve stále více konzumních a stereotypních formách. Čím více je nám slibováno štěstí, tím úzkostnější je naše snaha ho dosáhnout. Stává se jakýmsi požadavkem a společenským očekáváním¹¹ spíše než naopak – absencí tlaku a uvolněním, jak chápali štěstí například epikurejci a stoici, nebo kontemplací a jednáním, které s ním spojoval Aristoteles.

Je otázkou, do jaké míry jsme vůbec ještě schopni spojovat štěstí s naší prací, se sdílením, s mezilidskými vztahy v širším smyslu (než například partnerském, sexuálním nebo rodinném). Možná právě to jsou otázky, které je třeba mít na mysli v souvislosti s pracemi Pavly Scerankové a Dušana Zahoranského. Jakkoli jejich umělecká díla nejspíš neasociují bezprostřední pocity štěstí a naopak se často soustředí na vědecké, či konceptuální strategie, na mezery, chybění a nemožnosti.

Jenže štěstí vyžaduje jistou negativitu, překonávání a práci. A z opačné strany, práce, aby byla smysluplná, aby nešlo jen o každodenní obstarávání (Arendt), by měla docházet k naplnění, realizaci, uspokojení – a tedy i ke štěstí.

11] Symbolickým příkladem se mi zdá počítačová hra *Simulátor dovolené* (*Vacation Simulator*), ve které je cílem hráče se co nejintenzivněji uvolnit a bavit. <https://vacationsimulatorgame.com>

Work, talk, think, rest

Art and Labour on the Future

Václav
Janoščík

For a long time, everything seemed as it should. The old world of ideologies was defeated. Standards of living, GNP and debts grew without worries about further development. Especially in Central and Eastern Europe, it appeared as if we were leaving problems behind, in history,¹ while embarking on the only correct path to the future associated with liberal democracy, as well as capitalism and consumerism.

Some of the pillars of the new era were the emphasis on and belief in work and communication. The man of the present was to be adaptable and diligent, confident and in touch with the global world. Not only was he to make a living working, he was also to identify with work and live through it. On the other hand, there was the internet and the most up-to-date communication platforms promising to democratize social relations and to offer a free space for self-expression.

However, after this liberal era (1990–2015), cracks and doubts started to appear in the glossy surface of the western world. Conjuncture was followed by deep recession, liberal consensus was followed by waves of populism, the welcoming of globalization, or multiculturalism, was followed by the return of conservatism, isolation, nationalism and even xenophobia.

We are now facing new challenges. These include, first and foremost, climate change and the processes of the algorithmization and automatization of not only production relations but society as such. We could continue with the almost unregulated power of corporations, rampant consumerism and its impact on the environment and the homogenization of our cultures.

In my opinion, it is necessary to go back to the basics which regard us as people, despite the fact that anthropocentrism is at the root of a considerable proportion of our current problems. I also believe that it is work and communication that deserve most attention.

1] Hence Francis Fukuyama's thesis on the end of history. Fukuyama, Francis. *The End of History?*. *The National Interest*. 1989, no. 19, p. 3–18.

Master and slave (Hegel)

One of the most currently discussed films is Alfonso Cuarón's *Roma*. This autobiographic film tells the story of a servant, her relationship with children, problems in the household and in her personal life, but mostly of her never-ending work and care for a family. The film is not only a homage to Cuarón's nanny, it also portrays work and social (in)equality. In a sense, the character of Cleo and her relationship with the family correspond to what Hegel terms the master and slave dialectic, one of the best-known passages in his key work *The Phenomenology of Spirit*.²

In Hegel's narrative, people and their needs clash. Imagine there are two people who compete for the same object. Me and the other person strive to fulfil our needs which are in conflict. One of us is willing to "struggle to the death" and asserts his will; he becomes the master. The other surrenders and has to recognize the master's power – he becomes the slave.

While the master doesn't have to do anything and is served, it is the slave that does the work. Yet unlike the master, he has in this way contact with the world. The master is cut off from his conditions as he inserted the slave between himself and them. In contrast, the slave stays in touch with both the world and his humanity through work.

Hegel defines humanity as a kind of unwillingness to accept one's conditions. We should transform them, confront them – with work. In this respect, work becomes contact with reality, a tool for its change, it means the elementary "acting".

What is crucial is that the point of departure is not a simple, positive opportunity (of the master) but alienated, negative conditions (of the slave). Today, it is possible to understand the accumulation of our current problems as a point of departure for (political) action and art, for developing something that could be termed imagination of dystopia.³

This is certainly not something that could be applied to Cuarón's *Roma* (2018). In fact, the film provoked just this kind of criticism from the political perspective,⁴ which does not consider it a homage to a servant's kindness but, rather, an example of the hopelessness of her non-free conditions.

But even this film shows work in relation to sense and the future, at least in the servant's relationship with children, and Cuarón

himself. While the parents, and actually all men in the film, are unable to face life and spend time with their children, it is Cleo that provides sensitivity and values through her strength and kindness.

The film also manifests a legitimate understanding of work which is not necessarily based on a political perspective or class consciousness. It is about work which we see as sensible, although it places us in a social hierarchy. This kind of work makes us more sensitive and perhaps more considerate through such basic concepts as care, patience and humbleness, yet also through self-denial and self-doubt.

2] Hegel, G. W. F. *Fenomenologie Ducha*. Prague: OIKOYMENH, 2018.

3] Magid, Václav. *Ztráta času. Podmínky Nemožnosti II/VII*. Prague: Nadace pro současné umění, 2018.

4] Žižek, Slavoj. *Roma is being celebrated for all the wrong reasons*. *A2Iarm* [online]. [Accessed March 2, 2019]. Retrieved from <https://a2Iarm.cz/2019/03/film-roma-je-vychvalovan-z-naprosto-zcestnych-duvodu/>

Consumerism, work and art

Nonetheless, it needs to be said that Hegel's situation of master and slave is no longer valid today. While in Hegel's lifetime, in the early 19th century, it was easy to identify those in power and those who were exploited (and thus had a potential to change their conditions, or for a revolution), conditions today are starkly different. As if we were (at least us Europeans) in both positions at once.⁵ We can enjoy the position of master and buy cheap goods, the price of which stems from the minimum wages of the workforce and cheap raw materials from the third world.

At the same time, even in our relatively comfortable lives we are exploited by the system of 24/7, flexitime, constant self-presentation, pressure to adjust and to be personally involved. While this situation motivates us to act, the user and consumerist nature of our lives pacifies us.

This positive work philosophy (or policy) still remains one of the strategies with which we can face the current problems, be it the economic meltdown, automatization and the fetishization of work, or our politics of identities associated with work (e.g. problems of the "inadaptable" and those who don't work, those who in the eyes of the majority have a low social status since they "fail" to attain the ideal of an employed, decent citizen, or directly a workaholic). Work, what I do, is basically interlinked with the self, with who I am.

This motivates us and makes us constantly return to work, but outside its economic aspect, return to work as an activity which makes sense, through which we engage in the building of a shared world. This, however, is based on the presumption that we see a connection between our work and the world, and also that we view the world as shared, centred around values which can be shared and promoted through work.

In contrast, (modern) art is usually seen as autonomous, free in relation to the world of work and routine. While we simply understand any occupation as work, art is viewed much more through the result, or the values to which it refers, not as a work process. And vice versa; while we understand art as mere "culture", we do not usually see how much work goes into it and to what extent it is work and its environment that create our culture (see e.g. managerialization and the impact of open offices on human relations).

Work and action (Arendt)

Apart from a certain defence of work, or the rediscovery of its sense, it is naturally possible to understand the whole concept of routine work for profit in a negative or oppressive sense, as formulated in another key concept of work in western philosophy, Hannah Arendt's monograph *Vita Activa*⁶ where she defines three basic human activities: labour, work and action.

In this book, labour is defined as a cyclic activity providing our basic necessities. On the other hand, work means the transformation of the world and settling in it. It is only the last activity, action, that corresponds to the human individuality and plurality, expressing our uniqueness.⁷

In a historical perspective, Arendt shows how action corresponds to the ideal of the ancient man, *zoon politikon*, whereas work is a modern-age activity of inventors and engineers, *homo faber*. Finally, labour is associated with the modern man, *animal laborans*.

While according to Arendt the ancient polis was adjusted to human *action and language*, it is *work* that progressively became our most important activity, and labour eventually triumphed as a key activity identifying the modern man. Hannah Arendt also maintains that it is necessary to rise against the cyclic world of work and provision and return to politics understood as the most liberal space for self-expression through action and language.

Communication is thus not something that we use as human beings that already exist; on the contrary, it makes us what we are. Only through others, through their perception, feelings and interpretations do we become beings also existing in the public sphere. There is a feedback loop between "you" and "me". I become myself only through your perspective, and vice versa.

Arendt closes her book in reference to Aristotle, in a kind of sideways move. In the centre of her attention there is not just active life, *vita activa*, but also further human abilities among which she emphasizes the ability to think, *vita contemplativa*. While we achieve social and public fulfilment when we can openly act and talk to others, we only activate our innermost human quality when we are on our own, thinking.⁸

6] Arendt, Hannah. *Vita Activa*. Prague: OIKOYMENH, 2009.

7] *Ibid.*, p. 15.

8] *Ibid.*

Art and thinking

Art contains all these three elements, work, communication and thinking, albeit in a varying degree. Not only does it require work; it defines conditions and experiments with work and material. It also requires a certain connection, although this might regard manners of communication completely different from passing on ideas and meanings. At the same time, even if art was totally simple or automated, it would still require thinking, at least in the sense of the strategic decision to create or conversely, to absorb.

These three levels were defined more accurately by Luis Camnitzer as art fabrication, art appreciation and art thinking.⁹ For Camnitzer, the key fact is that when we use the word art, its content can't only be a work of art or the process of its creation. It also clearly contains an ability to perceive art, to develop a kind of sensitivity to it and care for it. And finally, it is also important to be able to develop this care and transform it into something generally called thinking.

The art of Pavla Sceranková and Dušan Zahoranský is interesting in the respect in which it addresses all these components. It is not simply associated with related topics, for example, with Pavla Sceranková's long-standing interest in human activities and work, or Dušan Zahoranský's obsession with (non)functioning human communication. The individual artworks and projects steer our attention from the objects towards other activities and time loops.

The "Work on the Future" exhibition features, among other things, a hanging loom (*Ilja*) which might refer to the original use of the Fait Gallery building but, more significantly, also to work which always takes place within a system, a fabric of social relations, in the loop of work and leisure formulated by Hannah Arendt.

The same applies to the project of plasticine figurines (*Klára*) created by the pupils of the art school in Hradec Králové. It manifests the material dimension of work, the struggle with the outside world which is close to Hegel's understanding of work and its potential to shape the world, including ourselves.

Dušan Zahoranský focuses on the office environment and errors in communication (*Dušan*), on a matrix of digital type (*Mirek and Kateřina*), films (*Artur*) and fake phone calls (*Mária*). Rather than the possibilities of communication, he is interested in its imperfection, instability and fluidity.

In addition, the work of both artists involves a contemplative element. It is not a kind of formal, material or craft play. The perception of the individual pieces and the exhibition as a whole is subordinated to a particular mode of thinking, tuning in, a time which we associate with the basic human activities of work and communication.

9] Camnitzer, Luis. Thinking about Art Thinking. *e-flux* [online]. 2015 [Accessed March 2, 2019]. Retrieved from <http://supercommunity.e-flux.com/texts/thinking-about-art-thinking/>

Art and closeness

A long time ago we might have sought art because it induced the feelings of delight and satisfaction, mediated beauty and other values and, in particular, anchored us in the world. In contrast, since expressionism, futurism or more generally the avant-garde movements, art has been dealing with social problems, generating ideas and challenging our established views on the world.

The original functions of art (e.g. the production of pictures, as well as the politics of identities) were taken over by the modern media and popular culture. On the other hand, art has come almost dangerously close to philosophy, or social criticism, and doubtlessly to its detriment. This in no way means that art can't work with beauty or promote happiness and similar sentiments. On the contrary, after the long dominance of post-conceptual art, we are currently witnessing the revived interest in affective, emotional and material tendencies in contemporary artistic approaches.¹⁰

This is probably what interests me most about art (apart from co-operation and confrontation with people, materials, places and problems): how art affects us. But it is not “distant” affecting from a (aesthetic or conceptual) distance. It is direct affecting, as if with a touch. Art that wants to be more than art. It wants to grow into something closer, and perhaps more physical.

The affecting, and not only in art, is not happening without complex history, a system of mediation, strategic decisions and media influences. Beauty, visions and ideas in art are not unambiguous or non-problematic. At least within the history of art we always return to them, after eras of conceptual or institutionally critical art, as in philosophy we always return, after all sorts of post-structuralisms and postmodernisms, to the issues of existence, matter and affect.

10] See e.g. Novotný, Michal. The Emo-Romantic Turn. *Mousse* [online]. [Accessed March 2, 2019]. Retrieved from <http://moussemagazine.it/emo-romantic-turn-michal-novotny-2018/>
Oprea, Marina. Performing New Sincerity in the Czech Republic. *Revista Arta* [online]. [Accessed March 2, 2019]. Retrieved from <http://revistaarta.ro/en/performing-new-sincerity-in-the-czech-republic/>

Happiness and work

However, what really interests me and what reopens up all these problems today is the issue of happiness. This doesn't just mean joy or pleasure. But are all those adverts promising soft skin, clean laundry, perfect espresso from a machine and a happy life really what I want? Can this happiness be shared? And can this sharing be induced by social networks or by the ubiquity of the social media? And most of all, does our work bring us satisfaction? Can I identify with my surroundings or our society?

The connection with the current social issues on the one hand and art on the other is apparent. Although art has possibly been the subject of debates and a social and individual objective since time immemorial, it seems that it is only today that happiness is becoming a problem across the society, sadly always related to the standards of living, the growth of GNP, consumerist culture or directly as a form of commodity.

We don't need complex philosophical digressions to libidinal economy (Gilles Deleuze and Félix Guattari, Jean-François Lyotard, Jean Baudrillard) to realise that our current economic order feeds and multiplies our desire for happiness in more and more consumerist and stereotypical forms. The more happiness we are promised, the more desperate our efforts to achieve it are. It becomes a requirement and a kind of social expectation,¹¹ rather than what it should be, absence of pressure and relaxation, as happiness was understood, for example, by the Epicureans and Stoics, or contemplation and action associated with the word by Aristotle.

The question remains as to what extent we are able to link happiness with work, with sharing, with human relations in the wider sense (e.g. in a sense exceeding partnership, sexual and family relations). Perhaps these are the very questions that one should bear in mind in connection with Pavla Sceranková and Dušan Zahoranský's art, despite the fact that their works do not trigger an instant feeling of happiness and often focus on scientific or conceptual strategies, gaps, omissions and impossibilities.

Nonetheless, happiness also requires a kind of negativity, endurance and work. And conversely, work, in order to make sense and not to be limited to everyday provision (Arendt), should lead to fulfilment, self-realisation, satisfaction – and happiness.

11] A symbolic example is in my opinion the computer game *Vacation Simulator* in which the player strives to relax and have fun as intensely as possible. <https://vacationsimulatorgame.com>.

Poděkování patří panu Igoru Faitovi, dále Andree Sobotkové, Kláře Svobodové, Janu Erbenovi, ZUŠ Trutnov, ZUŠ Střezina v Hradci Králové, Miroslavu Peschovi, Kateřině Szymanski, Márii Zahoranské, Arturu Magrotovi, Miloši Měřínskému, Miroslavu Chochlíkovi, Lucii Domorádové, Gabriele Rampáčkové, Ondřeji Kotrčovi, Martinu Nytrovi, Tímeě Vitázkové, Susan Maly, Elišce Mikšové, Maroši Belákovi, Filipu Cenkoví, Márii Hromadové a grafickým dílnám AVU v Praze.

Thanks to Igor Fait, Andrea Sobotková, Klára Svobodová, Jan Erben, Art School in Trutnov, Art School Střezina in Hradec Králové, Miroslav Pesch, Kateřina Szymanski, Mária Zahoranská, Artur Magrot, Miloš Měřínský, Miroslav Chochlík, Lucie Domorádová, Gabriela Rampáčková, Ondřej Kotrč, Martin Nytra, Tímea Vitázková, Susan Maly, Eliška Mikšová, Maroš Belák, Filip Cenek, Mária Hromadová and Printmaking Studios at Academy of Fine Arts in Prague.

Práce na budoucnosti /
Work on the Future

Autor textu / Author of text:

Václav Janoščík

Editor / Editor:

Denisa Kujelová

Překlad / Translation:

Irma Charvátová

Jazyková korektura / Proofreading:

Gabriela Rampáčková

Grafický design / Graphic design:

dip.gd

Vydala / Published by:

Fait Gallery, Hlinky 49/126, 603 00 Brno

www.faitgallery.com

Vydání první / First edition:

Brno 2019

Jméno a adresa tiskárny / Printed by:

Quatro print, a.s., Heršpická 800/6, 639 00 Brno

Náklad / Print run:

500 ks / pcs

ISBN 978-80-270-6029-0

Projekt se uskutečnil za finanční podpory Ministerstva
kultury ČR a Statutárního města Brna. /

Project was created with financial support of Ministry of
Culture of the Czech Republic and Statutory city of Brno.

Do jaké míry dnes vůbec dokážeme spojit práci s nějakou aktivitou, která nám dává smysl, která nás spojuje se světem? Neznamená pro nás práce spíš nutnost, nebo společenský tlak, cyklus námahy a klidu, workoholismu a konzumu?

Možná je po všech vlnách dekonstrukcí a posthumanismů čas vrátit se k základním lidským věcem. Je třeba pracovat, ale také mluvit, myslet a odpočívat. Jen tak získáme rytmus i sílu nutné pro sdílení a práci na budoucnosti.

To what extent do we now actually view work as an activity that makes sense, that connects us with the world? Don't we rather tend to see work as a necessity, social pressure, a cycle of labour and leisure, workoholism and consumerism?

Perhaps it's time, after all those waves of deconstructions and posthumanisms, to return back to the basics. It is necessary to work, but also to speak, to think and to rest. Only in this way can we drift into a rhythm and gather strength essential for sharing and work on the future.